

Степан
Агбаанович
Сарыг-оол-
тыва чечен чогаалдын
ундезилекчизи.

*Ажылды кылган: Доржу Анита
9в класстын оореникчизи
Удуртукчу башкы: Балган Саяна
Маадыр-ооловна*

Степан Сарыг-оол 1908чылдын Ноюбрь

17де

Овур Торгалыг чурттуг Тулуш Агбаан деп
ядыы араттын ог-булезинге торуттунген.

<<... Сес-тос харлыг бодум, чугле <туткууш>,
маанакай эвес, а тараачын болгаш уруглар
ажаакчызы мергежилдин тос дерин
тозалдырзын амзаан мен...>>.

Конгус душ бооп Шагааг-Арыг суурга ийи
барба дуктун ужун чогаалчынын келгени.

<< Мээн мурнумга бижик деп айтырыг
Улуг-хем кожууннун нам хораалынга кирип
алгаш, моол бижиктин ужуун коре
бергенимден эгелээн...>>

<Чогаалчы дээрге чонунун коор караа, дыннаар
кулаа, оларнын сеткил-чурээнин ыраажызы-дыр

20-ги вектин эгези 1934 чыл

Чечен чогаал болгумунун киржикчизи башкызы А.А.Пальбахтын даалгазын кууседип бижий-ле берген...

<Эрге-шолээ биске турда>

Улегерни бижип турар
Улетпурчин улуг чонну,
Уттеп, айтып сургап берген
Ужуур менрген Ленинни
Сайзыралды харап коорге,
Саян даг дег, бедик болган,
Саазынга чуруп аарга,
Сайгылган дег, чырык болган.
Аьттар-холдер семис турда,
Артта-сында кадыр-ла чок.
Эрге-шолээ бисте турда,
Эртем-номда берге-ле чок...

Шулукчу, философ, романтик Н.К. Станкевич: «Уран чуулде автор кижинин энергиязы монге болгаш олум чок» деп унелелди берген. Шынап-ла, кижинин катап-катап номчуксаазы келир, сагыш-сеткилди кезээде чырыдып, чылыдып, байырладып чоруур ховар чогаалчылар бар. Оларнын аразында Тыванын улустун чогаалчызы Степан Агбаанович Сарыг-оолдун ады кезээде арткан. Оон чылдагааны-чогаалчынын биске арттырып каан кайгамчыктыг чогаалдары.

<<Ужар-хеме>>,<<Байлак чурттум>>,<<Аас-кежи>>,
деп шулуктер парлаттыган.

**Созу С.Сарыг-оолдуу,
Аялгазы В.Кок-оолдуу**

Ыры <<Байлак чуртум>>
Ковей хемнер кедээзинден чуглуп баткаш,
Хоглуг, омак, шимээн-дааштыг ырлап чыдар,
Чойган,поштуг.мооруктерден эдектелген
Чодураалыг,делгем.улуг хемнер чедир,
Торгу-маннык хээзи дег, каас чурттум
Тодуг чоруум сенде болгаш ынак-тыр мен.

Хосталган, аас-кежиктин, найыралдын ундезини болур ленинизм темазынга тыва чогаалчыларнын: Б.Ховенмейнин «Дириглерден артык дириг», С.Пюрбюнун «олум чок куш» дээш оон-даа оске чогаалдарындан номчуур бис. С.А.Сарыг-оол чонунун тоогузунде ол улуг болушкуннарны «Совет Эвилелинин хамаатызы мен» (1945чыл), «Дуун болгаш богун», «Советтиг Тыва», «Элегестин чуруу» дээш оске-даа хамааты тура-сорук синген шулуктерни бижээн.

Улуг совет куруненин
Угбалышкы булезинде
Хеймер, эргим дунма болган-
Совет Тывам- аныяк Тывам,
Социалистиг байлак Тывам.

1940 чылдар эгезинде Степан Сарыг-оолдун чогаалчы салым-чаяны улам кыптыгып турган.

Очулга ажылынын ажыктыын база чогаалчыга уе коргузе берген. С.Сарыг-оол очулганы чорудуп тура, бирээде тыва чонну орус чогаал-биле таныштырар, ийиде очулга кылырга-ханы ооредилге деп чувени билген.

М.Горькийнин «Макар Чудра», «Январь 9-зу», Совет Эвилелинин Ада-чуртунун Улуг дайынынын баштайгы хуннеринде-ле совет ырлар, шулуктерни утказын чиге дамчыдып очулдурган. Оон ангыда А.Пушкиннин, Ю.Лермантовтун, Н.А. Некрасовтун, Маяковскийнин, Джамбулдун шулуктерин болгаш шулуглелдерин, Крылатовтун басняларын, Чеховтун чечен чугааларын дээш оон-даа оске чогаалдарны очулдурган. Украин, моол, хакас, кыргыз, бурят, орус чогаалчыларынын очулга ажылын кылган.

Чогаалчы «Мээн Чогаалдарым
маадырларында херээжен кижилер
элээн колдап турарын бодум эскерип
чоруур мен» деп демдеглээн.

Тыва чер,чурт темазы,ленинизм,партия,
Ада-чурттун улуг дайыны,ынакшыл
темаларынын аразында ава кижинин овур-
хевири аажок делгем ажыттынып турарын
шулуктеринден илден коску: «Ава»,
«Иелерге», «Херээжен», «Кыстын уну»,
«Авамнын ынак оглу» дээш оон-даа оске.

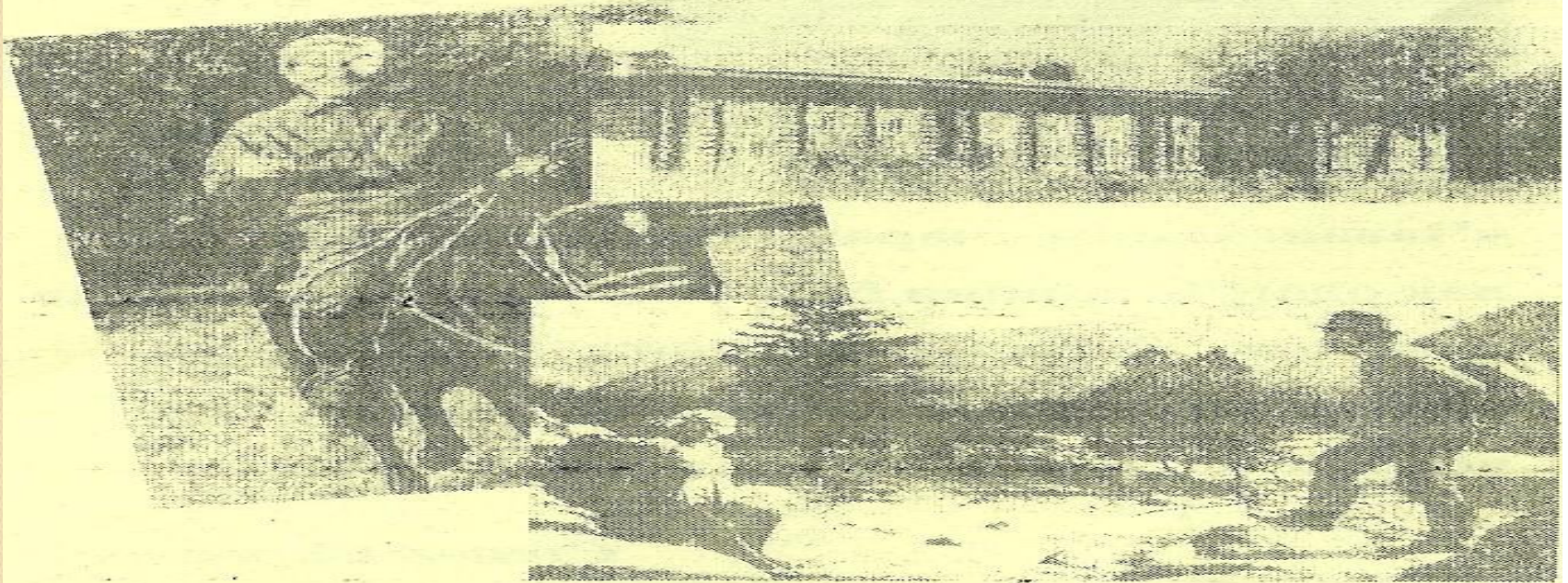
Иелерге

Холегелиг кара булут аяскан дег
Хорек сынмас мунгараашкын
арлы берген
Тайга сыннын чайгы каанда
салгын-хадын
Таптыг чоргаар хорек долдур
тынган силер...

1989чыл.

Байлак чуртум

Көвей хемнер кедээзинден чуглуп баткаш,
Хөглүг, омак, шимээн-дааштыг ырлап чыдар,
Чойган, пөштүг мөөрүктерден эдектелген
Чодураалыг, делгем, улуг хемнер чедир,
Торгу-маңнык хээзи дег, каас чуртум,
Тодуг чоруум сенде болгаш, ынак-тыр мен.

Төрелдери:
С.Сарыг-оол,
чээни Т.Кызыл-
оол, акызы
Т.Дадар-оол,
Лена Кызыл-оол
биле Мария Чер-
ноусова Сарыг-
оол

Улуу- биле четтирдивис
коргенинер дээш!!!